

Дьоміна Г.А.
канд. психол. наук, доцент кафедри
психосоматики та психологічної реабілітації
Супрун Т.М.
студентка V курсу
факультету соціально-психологічних наук та управління
Національний педагогічний університет М.П. Драгоманова
м.Київ, Україна

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

Українське суспільство на сучасному етапі свого розвитку переживає складний період, який характеризується втратою своєї цілісності, соціальною та психологічною незахищеністю усіх верств населення. Важка політична ситуація в країні призвела до переформування та розроблення нової системи Збройних Сил України (ЗСУ), яка може забезпечити спокій громадськості. Проте, психологічна підтримка військовослужбовців залишається на плечах волонтерів та самої армії. Саме тому, пріоритетними завданнями держави є становлення та розвиток Психологічної служби у ЗСУ, яка за допомогою кваліфікованих фахівців зможе надати повноцінну психологічну підтримку нашій армії.

Хоча становленням психологічної служби в ЗСУ стали займатися лише декілька років тому, ряд науковців мають уже свої доробки у даному напрямі: В.А. Шелестинський, В.В. Крижна, В.В. Литвин, В.В. Мартінішин, В.О. Проша, К.А. Осипенко, Л.М. Захаренко, М.В. Харченко, М.О. Гребенюк, О.А. Галустьян, П.Р. Тарнавський, С.В. Завадський та інші.

З перших днів створення власних ЗСУ постала проблема психологічної підтримки армії під час військової дії та у мирний час. Психологічне забезпечення діяльності ЗСУ бере свій початок у 1992 році, коли був розроблений проект «Концепції соціально-психологічної служби Збройних сил України», та введені посади психологів у штат полків та батальйонів [3].

Соціально-психологічна служба в більшій мірі поклала на себе обов'язок забезпечити умови для розвитку особистості в цілому та майже не займалася психологічними проблемами військового складу. Штатні психологи займалися забезпеченням високої бойової готовності підрозділів, озброєнням офіцерів психологічними знаннями та гуманізацією військової служби. Вони підпорядковуються командирові тієї військової частини за якою закріплені,

однак цілісна «вертикаль» діяльності військових психологів так і не була сформована.

Помаранчева революція, а в подальшому Революція гідності, призвели до загострення конфліктів на території України та потреби у збільшенні військової сили країни. Психологічна підготовка нових кадрів ЗСУ була направлена на професійно-психологічний відбір, психологічну підготовку та психологічний супровід діяльності військ [6], що забезпечило психологічну стійкість та витривалість до стресів у новобранців. Загострення конфлікту на сході країни спричинило підвищення уваги до військової підготовки громадян країни, що в свою чергу потребувало достатньої психологічної підтримки у екстремальних умовах.

Два роки у нашій державі проводяться заходи із формування повноцінної Психологічної служби ЗСУ. Так, у жовтні 2014 року на брифінгу в Укрінформі начальник Соціально-психологічного центру ЗСУ полковник Сергій Грилюк повідомив, що Психологічна служба займатиметься відповідною підготовкою та реабілітацією військовослужбовців, задіяних у проведенні АТО. На відміну від психологів Соціально-психологічної служби, психологічна служба нового зразка матиме багаторівневу структуру та охоплюватиме усі регіони України. Нова служба створена на основі тих офіцерів-психологів, які зараз вже набули відповідний досвід цієї роботи в АТО. Крім того, з огляду на брак відповідних кадрів та великий обсяг роботи, до неї залучені цивільні психологи-волонтери, які на добровільних засадах долучені до надання допомоги бійцям АТО [1].

З числа кваліфікованих психологів, які займають високу громадську позицію, було створене громадське об'єднання «Асоціація фахівців подолання кризових станів», що має на меті надавати експрес-допомогу з вирішення психотравмуючих питань військовослужбовців на території АТО та їх сімей. В подальшому учасники цього громадського об'єднання також займуть місце штатних психологів Психологічної служби ЗСУ.

Розробляються методики і програми навчання основам психологічної реабілітації особового складу з урахуванням досвіду США, Канади, Ізраїлю [2]. За останній рік у низці вищих навчальних закладів України відкрито навчання та перепідготовку фахівців за спеціалізацією «психологічна реабілітація», які в свою чергу займуться безпосередньо пораненими та біженцями і працюватимуть з постравматичними розладами. Випущені брошури про основні психологічні аспекти сучасного бою, прийомах надання психологічної самопомоги, практичних порадах членам сімей повернулися з зони бойових дій військовослужбовців [2].

Хоча становленням Психологічної служби у ЗСУ займаються лише декілька років, і дане питання не має своєї законодавчої бази, низка вчених активно

впроваджують нові форми роботи з військовослужбовцями. Галустян О.А., Гребенюк М.О., Завадський С.В., Харченко М.В, Проша В.О, Мартінішин В.В, Литвин В.В. Крижна В.В. та інші, велику увагу приділяють питанню психологічної реабілітації та адаптації військовослужбовців, що повернулися з АТО.

Шелестинський В.А., Осипенко К.А. і Тарнавський П.Р. [5] свої роботи присвятили свої праці *дебрифінгу*, як одному з іноваційних методів та дієвих методів психологічної допомоги. Вони трактують дебрифінг як, психолого-педагогічний груповий метод дискусії під керівництвом підготовленого фахівця. Це – особливим чином організоване групове обговорення, спрямоване на те, щоб допомогти учасникам кризового інциденту подолати психологічні наслідки кризи, а також виробити навички, які потрібні в разі повторного зіткнення з аналогічною ситуацією. Основна мета проведення дебрифінгу – зменшення психологічного напруження та зниження рівня негативних емоцій.

Не менш ефективним та легкодоступним на думку Захаренко Л.М. та Харченко М.В є метод *арт-терапії* у психокорекційній роботі. Цей психологічний напрям почав проявляти себе з позитивної сторони, як із теоретичної так і з практичної сторони. Арт-терапія не вимагає від учасників особливих здібностей або художніх навичок, а тому не має обмежень у використанні. Психокорекційні заняття, побудовані із використанням методів арт-терапії, дають змогу учасникам АТО дистанціюватися від травматичних переживань, дати вихід внутрішнім конфліктам і сильним емоціям, інтерпретувати витіснені переживання, сприяють усвідомленню власних відчуттів і почуттів [5].

Військовий психолог Андрій Козінчук розробив комплекс заходів спрямованих на повну психологічну підтримку військовослужбовців що потрапили в зону АТО, психологічну допомогу він розподілив на три етапи. Перший проводиться під час набору добровольців і мобілізованих. Наступний етап включає в себе роботу з бойовими психологічними травмами на передовій. Третій етап — проведення необхідних заходів у реабілітаційних центрах або безпосередньо на території військової частини [4].

Також, він зазначає, що «за світовими стандартами військовослужбовцю після бойових дій не можна відразу повертатися додому. Він повинен пройти хоча б двотижневу реабілітацію, під час якої його можуть відвідувати рідні, близькі та друзі» [4]. Робота психолога-реабілітолога Психологічної служби ЗСУ полягає у підборі ефективних технік самопізнання та самовиховання, що допоможуть військовому службовцю подолати посттравматичний синдром та спрямована на підтримку сімей таких громадян.

Отже, причиною становлення та розвитку Психологічної служби в ЗСУ, наприкінці 2014 року, була відсутність достатньої кількості кваліфікованих психологів, які б могли надати допомогу військовослужбовцям в зоні АТО. За час існування Соціально-психологічного центру ЗСУ психологічна підтримка солдатам надавалася не у повній мірі, та була спрямована здебільшого на забезпечення високої бойової готовності підрозділів. Тому, створення нової психологічної служби дало змогу розширити коло обов'язків штатних психологів, та направити їхню діяльність на подолання психологічних наслідків військових дій.

Література

1. В армії формують Психологічну службу [Електронний ресурс] // «Укрінформ» — національне інформаційне агентство. - Режим доступу: <http://www.ukrinform.ua>
2. Виворіт війни на Донбасі: "східний синдром" і зламана психіка [Електронний ресурс] // Новини регіонів України | СЕГОДНЯ. - Режим доступу: <http://ukr.segodnya.ua/>
3. Концепція соціально-психологічної служби Збройних Сил України // Народна армія. – 1994. – 22 груд.
4. Психологи для учасників АТО [Електронний ресурс] // Офіційний веб сайт Міністерства оборони України. - Режим доступу: <http://www.mil.gov.ua>
5. Психологічна допомога особам, які беруть участь в антитерористичній операції [Текст] : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 30 берез. 2016 р.) : у 2 ч. / [ред. кол.: В. В. Черней, М. В. Костицький, О. І. Кудерміна та ін.]. – Ч. 2. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2016. – 178 с.
6. Психологічна підготовка у ЗСУ [Електронний ресурс] // Офіційний веб сайт Міністерства оборони України. - Режим доступу: <http://www.mil.gov.ua>